

НАШЕ ВРЕМЕ

Радомир Б. Ракић

СЛУГЕ БОЖЈЕ, СЛУГЕ ЉУДИ

Тема „Ниборга VI” — Скупштине Конференције европских цркава, одржане у Ниборгу, Данска, од 26. априла до 3. маја ове 1971. године: „Слуге Божје, слуге људи” — изабрана је имајући на уму несклад који преживљавају цркве у Европи, удружујући тако хришћане који нагласак свога старања и рада стављају на елеменат богослужења са онима који нагласак стављају на елеменат службења ближњему. Понекад се овај проблем изражава, доста неадекватно, изразима: „вертикални” и „хоризонтални” елементи хришћанске вере. У многим црквама он узима облик „проблема генерација”. Циљ „Ниборга VI” био је да се размотри како се теолошким и практичним изразима ова два елемента морају и могу повезати, одн. да ли „бити хришћанин” значи углавном богослужење (у цркви) или је првенствено служба друштву, човеку.

У „Припремном документу” за скупштину истиче се да су доксологија и дијаконија неодвојиве. Исус Христос је крајње и потпуно послушан Богу Оцу у жртвовању Себе за нас људе. Он је један са Богом у идентификовању Себе са нама људима... Вера Ускрса зна и исповеда да се Бог идентификовао са Распетим Христом као слуга свих људи. Тако нас сам Бог сучава у Исусу Христу као Господу, чија је воља да се успостави његова владавина у свету на такав начин да нас Он помаже да се постигне права човечност. У догађају Крста и Васкрсења Исуса Христа засновано је јединство службења и богослужења. Из овога за нас настаје могућност и задатак да будемо слуге Божје и слуге људи. Даље документ истиче да се јединство службења Богу и службења човеку не може просто засновати координисањем двеју димензија (cultus и ethos, vita contemplativa и vita activa). Ми служимо Богу примањем са захвалношћу и велича-

њем његове службе за људе, молитвом њему за све људе, и стављањем себе њему на располагање. Наша доксологија велича Божју дијаконију. Наша дијаконија живи доксологијом. Ми служимо људима сведочећи им да им се само онда истински служи ако се служи Богу, и активним учешћем у овој служби Бога за људе. Скуп верних на молитву и његова мисија да сведоче о речи и делу јесу једнако битни облици службе коју Црква дугује свету. Овде докуменат опомиње верне не само против интроверзног богослужења које се преокреће у бекство из света. Верне треба охрабрити да се не уморе у настојању на окупљању на богослужење и за богослужење поруци спасења једино у Исусу Христу.

У данашњем свету човечност човека постала је централно питање, а **одговорност за хуману будућност човека** главни задатак. У технолошком, индустријализованом свету човек ствара своје сопствене животне услове и своју будућу судбину. У овом отвореном процесу, названом „свет као историја“, порасла је за човека одговорност до неслућених пропорција. Питање светског мира је питање „услова за живот у технолошком добу“. Отуда, стварање светског мира на основу људског разума и слободе — није мутан сан, него одговорни циљ и неизбежан задатак одговорног човечанства. Наравно, хришћани су, уколико су више управљени на изградњу овоземаљских добара, сучени са **секундарним хуманизмом** који се одвојио од служења Богу ради искључивога служења човеку и човековој будућности. Он протестује против служења Богу, при којем је човек отуђен од његовог земаљског задатка одговорности за своју историјску будућност и разрешен своје службе за људе у друштву. Представници секуларног хуманизма често се ревносније, истрајније и ефикасније посвећују раду за човека него што је случај са црквама. Чињеница да нехришћани често извршавају вољу Божју боље од нас јесте позив нама хришћанима да се дубоко замислимо. И нехришћани су Божја створења, те Бог и њих употребљава за своју службу било да то они желе или не, било да су они тога свесни или не. „Ми отуда овај хуманизам не можемо просто одбацити ради повраћања човека на богослужење, ради нагласка оног вертикалног наспрам хоризонталног или да бисмо бар једну димензију људског живота — религиозну — резервисали за Бога“. Пошто сувише наглашава службу човеку наспрам службе Богу (цитирајући Амоса 5,23 и даље; Осију 6,5 и даље; Михеја 6,7 и даље, као и Исуса Христа: Милости хоћу, а не жртве!), документ допушта да „не можемо се некритички сагласити са таквим хуманизмом или помирити се с њим, свдећи службу Богу на службу човеку, молитву на акцију, веру на људску солидарност, наду на друштвене и политичке активности. Управо ради Божје службе **човеку** ми не можемо и не смемо то учинити. Јер иако је секуларни хуманизам из Старог завета доиста наследио и протест против религиозности и преданост ближњима, он је ово двоје отцепио од њихове основе у Богу. А управо је Божје дело за човека то што нашу службу за људе чини неуспешном заповешћу. Штавише, оно даје људском поступку обећање, које може пружити мотив, стрпљење и разбукталост наде на наше дело у име људи“.

„Неодвојивост вертикалних и хоризонталних димензија хришћанске вере мора наћи израза у **јединству вере и дела**. Његова основа је оправдање којим Бог прихвата човека, који је по себи изгуб-

љен, и ставља га у братство верних који желе да иду за Исусом... Традиционални протестантизам је поклањао сувише мало пажње социјалном аспекту оправдања. Данас постоји опасност од занемарености персоналног аспекта, позив на обраћање и учеништво увек се управља појединцима, који га као таквог морају чути. Задатак измене друштвених структура за добро људи не искључује потребу за преображајем појединаца, него је само подвлачи. Један од посебних задатака Цркве састоји се у њеном доприносу за лечење друштва унутарњом обновом људи”.

„Друштвени значај оправдања мора наћи израза у активности Цркве у помагању да се измире антагонизми и да се створи пријатељство у подручју друштвене напетости ... Ако се слажемо да вредност и смисао нашег живота зависи од Бога, не можемо тражити своју идентичност у ономе што нас разликује од других људи и група: раса, историјско порекло, култура, економска, технолошка, интелектуална остварења, политички систем, начин живота”. Сам Исус Христос дао је овде пример, солидаришући се са порезницима и грешницима; Он са њима једе, назива блаженим сиромашне духом и тако речју и делом сведочи о Божјој љубави као слому социјалних, верских и идеолошких баријера. И ми можемо постићи људску идентичност једино из Божје љубави, која важи за све без изузетка, и свој људски идентитет можемо одржати једино постојањем за друге. Божанска љубав је универзална, она обухвата и презрене и одбачене из друштва, штавише, непријатеље. Такође је на основу служења Исуса Христа обновљено схватање власти и ауторитета. Христос не тражи религиозно или илузорно одбацивање власти и ауторитета; он даје ново схватање употребе власти. Он влада служењем, а његова служба не држи људе у ропској зависности, него их чини слободним и зрелим (Гал. 4,1—7). „Свака структура владавине и ауторитета поседује „функционалну вредност” и „репрезентативну вредност”... Оно специфично људско не треба схватити на основу односа ја — оно, него од самог почетка на основу односа ја — ти и ја — ми. Тако је налог да се влада земљом укључен у одговорност са-човечности, а научна одговорност и технолошка способност су обухваћени етиком ... Извештаји Новог завета о чудима показују да Исус Христос није употребљавао своју власт над природом да би показао своју власт, него једино да лечи и ослобађа људе који су били болесни, који су патили или били у опасности... Човек који глорификује своје економско или астронаутичко чудо, а чуда економије и технологије не ставља у службу гладних и економски слабих, делује не само против заповести да љуби ближњег него и против задатка датог човеку на самом почетку, наиме, против заповести да влада земљом.

То би, укратко, биле теолошке индикације служења ближњему. Али какве су практичне консеквенце, каква треба да је служба цркава у секуларизованом друштву, који су то друштвени изазови или, обзиром на европску ситуацију, који су европски изазови, и каква треба да је дијаконија хришћанина под знаком шалом (мир).

Служба хришћана има своју посебну вредност и не може се мерити истим мерилима која се примењују у секуларном друштву. Битна ознака хришћанског служења јесте несебична, пожртвована, ненаметљива љубав, која често дела тихо, без галаме и бучне пропа-

ганде. Али, не треба „служење у тајном” и „служење последњем” узети као једини принцип служења. Разноликост служби обухвата такође сву помпу публицитета, на пример у борби за слободу и друштвену правду, у акцији у име људског достојанства и за заштиту људског права.

Који су проблеми који нас изазивају на службу у разним друштвеним ситуацијама? У документу се наводи следеће: настојања да се с једне стране постави основа за истинску заједницу у индустријализованом друштву, овладање социјалном и научном, технолошком револуцијом, координисање политичко-економских сила и балансирање разних интереса, ограничавање права националног суверенитета у корист интернационалних политичких и војних савеза, све већа продуктивност и све виши животни стандард, а с друге стране могућа глад у будућности у „трећем свету”, материјална zasiћеност многих људи и индиферентност према угњетаванима, недостатак осећања одговорности за демократско деловање, економска експлоатација радника, и домаћих и гостујућих, урбанизација и следствено кршење образаца живота из прошлости а да при томе нису пронађени нови облици заједнице, побуна против ауторитета и патернализма, неодговорност младих који данас имају далеко веће могућности него њихови родитељи па ипак бирају сумњиве путеве бекства од одговорног живота и рада (злоупотреба дрога, алкохолизам, младачки злочин) и др. **Све су ово подручја у којима је неопходна хришћанска служба.** Не у смислу да ми за њих увек имамо најбоља решења, него свакако у смислу да наша служба Богу узима конкретан облик у овом подручју: изазови на службу и сведочење хришћана речју и делом.

Главни облици хришћанске дијаконије у друштву данас су: а) **лична харитативна делатност према ближњему**, помоћ другима, ближњима, у њиховој психо-физичкој потреби (сиромаштво, усамљеност, досада, бесциљност, умор од живота и др.); б) Црква, верници скупа и појединци, имају важан дијаконијски задатак да сарађују на преображају **застарелих или неправедних друштвених, економских и политичких структура** у правцу ка праведном и хуманом друштву и свету; в) Ове нове структуре захтевају „новог човека”, те је отуда специјални задатак Цркве да преобрази људски ум путем **рекреативне снаге Јеванђеља.**

О проблему генерација припремни документ Скупштине наводи следеће: Одувек су постојале затегнутости између старих и младих. Какве су, међутим, карактеристике овог проблема у наше доба? 1) Услед исчекивања дужег живота смена генерација није брза као раније; 2) Број старог света у популацији све више расте; 3) Ширењем школских и образовних система и укључивањем младих у важне положаје, омладина је стекла већи друштвени значај и важнији глас у стварима него икад раније; 4) У наше доба популација је јасније него раније подељена у четири велике групе: деца, омладина, људи и жене који су завршили своје образовање и запослили се пуним или скраћеним радним временом, и стари који већим делом нису запослени. Ово груписање чини да је проблем генерација данас још комплекснији; 5) **Промена у схватању ауторитета** догађа се као резултат „акцелерације” (убрзања) у друштвеном и научном, технолошком развоју. То је промена од „ауторитета доба” (старости) на

ауторитет који је свезан с личношћу и способношћу, и који поштује једино оно што је примарно и прихвата једино оно што је ефикасно и одговарајуће.

У чему се састоји служба хришћана у **решавању очигледних конфликта генерација**? Она се састоји у признавању легитимних и огромних права сваке сфере живота у појединој личности и у свакој генерацији, али противећи се сваком покушају да се сопствена права апсолутизирају на рачун других, што је недопустиво.

Даље се у документу истиче да данас међу **младим светом** у разним земљама постоји криза свести и нови погледи на стварности садашњег света, на неправде које се ту дешавају и на могућа решења. Незадовољство које млади свет осећа према утврђеном реду и према данас некорисним традицијама, често налази израза у неконформистичком понашању према прихваћеним политичким и друштвеним правилима. Они који више нису сасвим млади треба да покушају схватити овај протест против друштва у коме људе искористићавају његови ближњи. Они треба да започну дијалог са младим светом без претходног прописивања услова за такав дијалог. У њему ће се наћи узроци за ово незадовољство са утврђеним редом и лек за узроке. Међутим, ова спремност младих на ентузијазам не сме да се извитопери у самовласт и анархију, индивидуализам и неодговорност.

У дијалогу генерација као партнера, **старији** треба да допринесу својим широким познавањем живота, својом зрелошћу и разборитошћу. Али стари не смеју глорификовати своју прошлост и одбацивати садашње стање. Они не би требало да покушају апсолутизирати решења, норме и вредности ранијих времена, или устрајати у стерилној крутости очајног држања старих идеја и модела са старатељским ауторитетом.

Сви одговорни и напредни људи добре воље уједињени су у гледању на **очување светског мира** као на хитну неопходност и крајњу потребу за садашњи час. Отуда се одбацује свака врста рата, биле да је он локализован или да се води конвенционалним оружјем. Препоручује се да хришћани и нехришћани буду здружени у заједничком миротворачком фронту и да окончају крвопролиће и нечовечно разарање.

Веома је важно то што се у документу указује на огромну потребу очувања мира у Европи, који је неопходан из два разлога: а) због своје крајње комплексности, разноликости и шаренила Европа је необично ранљива и осетљива на немире, и б) кроз саму Европу пролази граница војних блокова. Мир у Европи изгледа посебно важан за службу Цркве и за живот друштва. Отуда се у контексту социјалне дијаконије црква нарочито нагласак ставља на службу миру у Европи.

Како хришћани служе миру? Путем молитве, посредништва и црквеним богослужењима. Ово, међутим, није довољно. Хришћани су на сваком месту позвани да успоставе мир: у дому, на раду, у суседству, у свом слободном времену, у месној заједници, у политичким странкама и у миротворачким покретима (нпр. Покрет за светски мир) и миротворачким конференцијама (нпр. Хришћанска конференција за мир — Праг), у влади; треба такорећи, развити „стратегију мира”.

Служба миру пак не сме бити заснована на нереалним политичким сновима и жељама, каже се у документу. Морају се уважити грубе стварности статус кво-а у Европи. Статус кво, за сада, јесте услов мира. Важно је напоменути шта је рекао митрополит лењинградски и новгородски Никодим о раду на миру: „На мирољубиву коегзистенцију гладимо као на једину могућност да отклонимо претећу катастрофу и као на излаз из бесмисленог ћорсокака, који је створен са убитачним по људе војним супарништвом”.¹

Документ такође охрабрује отворен дијалог са секуларним хуманистима у Европи, као и дијалог хришћана и марксиста, који је приметан последњих година у разним деловима света. У последње време постоје охрабрујући знаци спремности за спразумевање и сарадњу међу хришћанима и марксистима, који са обе стране „постављају мостове”. За хришћане у Источној Европи више се препоручује „практични дијалог”, а мање дискусија о апстрактним метафизичким темама, дакле, хуманистички основи социјалне заједнице у заједници социјалистичких народа, развој свести и личности и креативно формирање људских односа, проширење материјалне основе за овладавање научном, технолошком револуцијом, развој социјалне демократије и друго².

Погрешна је појава то што се у проповеди и у раду Цркве раздвајају љубав према Богу и љубав према ближњима, што се правац погледа на горе, у „вертикали” на Бога, и правац погледа на доле, у „хоризонтали” на ближњега, у таквој мери један од другог отржу као никад досад, и то на тај начин што се дужност хришћана према ближњем толико наглашава да се наша дужност према Богу, која ону тек треба да оправда и учини је делатном, потпуно потискује у позадину, ако се већ и не пориче. Мисли се да се испуњењем љубави према ближњем испуњава и заповест љубави према Богу. У настојању да се хришћанин залаже за „човечност” предлаже се испуњавање „конкретних захтева”. А управо се овде мало има на уму откривена воља Божја, те се пре тражи ослонац у политичким, социјалним и привредним изворима нашег времена у којима би се, мисли се — боље него у Светом писму — открила воља Божја за садашњицу. При томе се подсвесно мисли да је Бог прс свега тамо где се ради за бољу човечност у будућности. Бог није с оне стране и изнад нас, него с ове стране и пред нама; он је присутан у бољој будућности човечанства. Тако, вера није управљена у Бога, него у бољу будућност човечанства. Сходно овом гледишту, жели се и богослужење саобразити „потребама времена” према шеми: информација — медитација — акција, да би се верник обавестио, у светлости божанске речи, о политичким збивањима да би о томе медитирао и онда прешао на „концентрисану акцију” за свет.

Док се у прошлости љубав према Богу пренаглашава у теологији и побожном животу, данас и теолози (на Западу) и остали верујући хришћани чине супротну погрешку; пренаглашава се заповест о љубави према ближњему наспрам заповести о љубави према Богу, иако је сам Господ рекао да је она „друга” заповест. Љубав према ближњему без љубави према Богу није ништа друго до љубав према самом себи, самољубав, како каже Достојевски.

¹ *Koexistenz oder Konvergenz*, Stimme der Gemeinde 1970, br. 22, 684.

² *Preparatory Document for the Nyborg VI Assembly »Servants of God, Servants of Men«*, geneva 1970.

Иначе, од богослужења стварати рецитале посвећене рату у Вијетнаму или гладнима у свету, значи верноме давати материјал за обавештење и медитацију, али не и ону снагу која покреће религиозног човека на акцију, до тог степена да је он у стању и душу положити за ближњег свога. Тек истинско богослужење може да препороди, окрепи душу и да јој стално даје импулсе на нове начине помоћи ближњем, јер љубав према овоме може бити делатна једино у љубави према Богу, који нас је задужио и заповедио нам да волимо. Утолико „литургијска реформа“ на Западу значи једино излазак у сусрет људским слабостима, јер права молитва Богу за себе и ближње, као и величање Бога — доксологија — није нимало лака вежба.

Summary

Radomir B. Rakić

SERVANTS OF GOD, SERVANTS OF MEN

This was the general theme of the Nyborg VI Assembly of the Conference of European Churches, held in the old Danish town Nyborg (according to which all the assemblies are called) from 26th April to 3rd May 1971.

The Conference of European Churches encloses nearly all the European Churches (except the Roman-Catholic), which are very active in promoting Christian understanding and fellowship among the states and nations on the Old Continent. The Serbian Orthodox Church was represented at the Nyborg VI Assembly by two delegates.

The article is based on the Preparatory Document for the Assembly (Geneva 1971) and deals with the question of the relation between the »vertical« and »horizontal« elements in Christian faith. The intention of Nyborg VI was to consider how, in theological and practical terms, these two elements must and may be bound together. What sort of a challenge is the command of Christian love in the world of today? How are we to serve God by serving to our fellowmen? — The author points out to the mistake of our days that we separate our love to God from our love to our neighbours to such an extent that our love to God, which has to prove and make active our love to the fellowmen, is being pushed back or even denied. However, our love to the fellowmen has its significance and fulfilment in our love to God, as it is the »second« command. The love to the fellowmen without the love to God is nothing else than the love to ourselves, self-love, as Dostoewsky put it.